

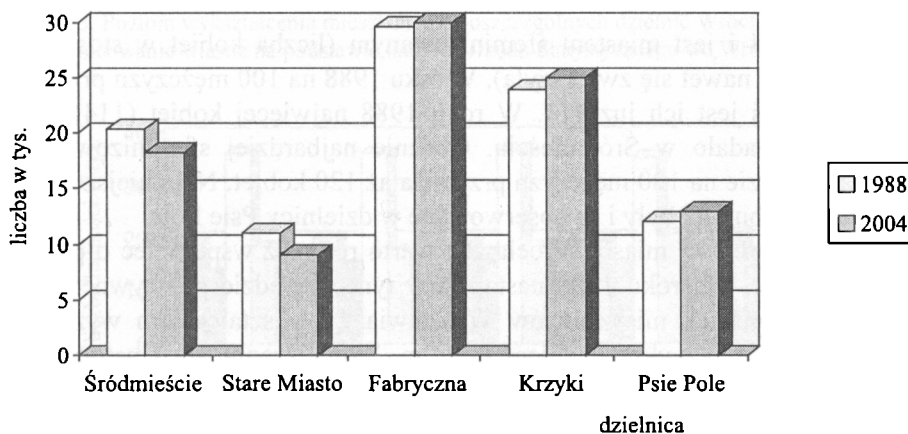
Stanisław Korenik

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

KIERUNKI PRZEKSZTAŁCEŃ WYBRANYCH ELEMENTÓW STRUKTURY WROCŁAWIA W LATACH 90. XX WIEKU

W ostatnich piętnastu latach we Wrocławiu nastąpiły liczne przemiany. Miały one różnorodny charakter (przestrzenny, gospodarczy, demograficzny). Niektóre z nich są widoczne i można je zaobserwować, przemierzając ulice miasta. Inne są zauważalne dopiero po głębszej analizie materiałów źródłowych. Cechą wspólną tych zmian jest to, że ich tempo od początku lat 90. jest bardzo intensywne.

Pod koniec roku 2004 we Wrocławiu mieszkało 636 268 osób, co stanowiło 22% ludności województwa. Liczba mieszkańców miasta jest więc zbliżona do tej odnotowanej w roku 1988 (było to 638 986). W międzyczasie przybywało lub ubywało mieszkańców Wrocławia. Nie były to jednak znaczące różnice. W roku 2002 ich liczba przekroczyła 640 tys.

Rys. 1. Liczba ludności zamieszkującej dzielnice Wrocławia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Zmiany w liczbie mieszkańców są bardziej widoczne, jeśli rozpatruje się poszczególne dzielnice (rys. 1). Właściwie jedyną dzielnicą, w której nie odnotowano

większych wahań, jest Fabryczna, skupiająca najwięcej – ponad 30% – mieszkańców Wrocławia. Największy odpływ ludności zanotowano w dzielnicy Stare Miasto, którą w roku 1998 zamieszkiwało niespełna 11% wrocławian (w 2004 r. było to już tylko 9,09%). Z ponad 70 tys. osób zamieszkujących Stare Miasto w roku 1988 obecnie pozostało niespełna 58 tys., co oznacza, że miejsce zamieszkania zmieniło prawie 17,6% z nich. W ostatnich dwóch latach zaczęła się również zmniejszać liczba mieszkańców Śródmieścia. Niewielki, aczkolwiek systematyczny wzrost zaludnienia odnotowuje się na Psim Polu. Dzielnicą natomiast, która cieszy się największym przyrostem ludności, co może wskazywać na popularność osiedlania się w tej okolicy, są Krzyki (te dwie dzielnice mają charakter peryferyjny w stosunku do ścisłego centrum). Tam od roku 1988 liczba mieszkańców zwiększyła się o ponad 9 tys. (zob. tab. 1).

Tabela 1. Porównanie liczby mieszkańców Wrocławia i poszczególnych dzielnic w latach 1988 i 2004

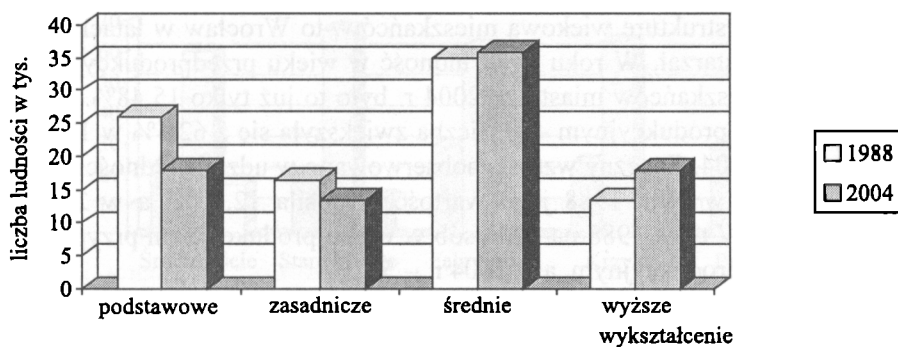
Lata	Wrocław	Śródmieście	Stare Miasto	Fabryczna	Krzyki	Psie Pole
1988	638 986	131 424	70 251	195 107	157 047	85 157
2004	636 268	127 331	57 886	195 487	166 200	89 364

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Dane zaprezentowane w tab. 1 świadczą o wyludnianiu się centrum miasta i wzroście liczby mieszkańców na jego obrzeżach. Jest to element szerszego zjawiska – suburbanizacji, które występuje na obszarze całej aglomeracji wrocławskiej.

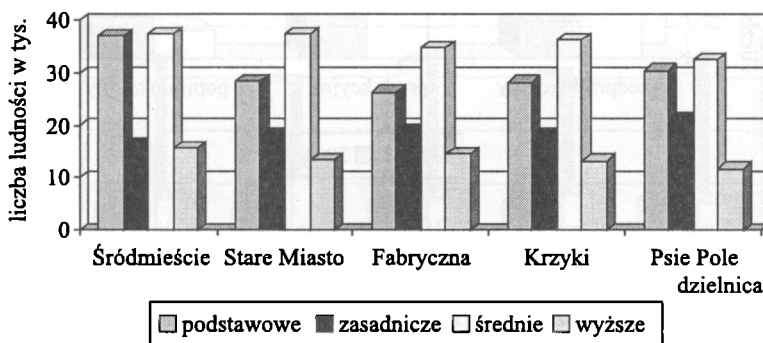
Wrocław był i jest miastem sfeminizowanym (liczba kobiet w stosunku do liczby mężczyzn nawet się zwiększyła). W roku 1988 na 100 mężczyzn przypadało 110 kobiet. Dziś jest ich już 113. W roku 1988 najwięcej kobiet (114) na 100 mężczyzn przypadało w Śródmieściu. Obecnie najbardziej sfeminizowane jest Stare Miasto, gdzie na 100 mężczyzn przypada aż 120 kobiet. Najmniejsze różnice w proporcjach obu płci były i są obserwowane w dzielnicy Psie Pole.

Mówiąc o ludności miasta Wrocławia, warto również wspomnieć o poziomie jej wykształcenia. Od roku 1988 nastąpiły w tym względzie pozytywne zmiany. Zwiększył się odsetek mieszkańców Wrocławia z wykształceniem wyższym, a także, nieznacznie, z wykształceniem średnim. Zmniejszeniu uległ natomiast odsetek ludności z wykształceniem podstawowym oraz zasadniczym zawodowym. Niewątpliwie świadczy to o wzroście znaczenia wykształcenia w aspekcie zarówno poszukiwania zatrudnienia, jak i większego zainteresowania wrocławian własnym rozwojem intelektualnym. Najslabiej wykształcone niezmiennie pozostaje Psie Pole. Ludnością o najwyższym poziomie wykształcenia mogą się natomiast poszczycić, podobnie jak w roku 1988, Krzyki. Sytuację dotyczącą wykształcenia wrocławian ilustrują rys. 2, 3, i 4.

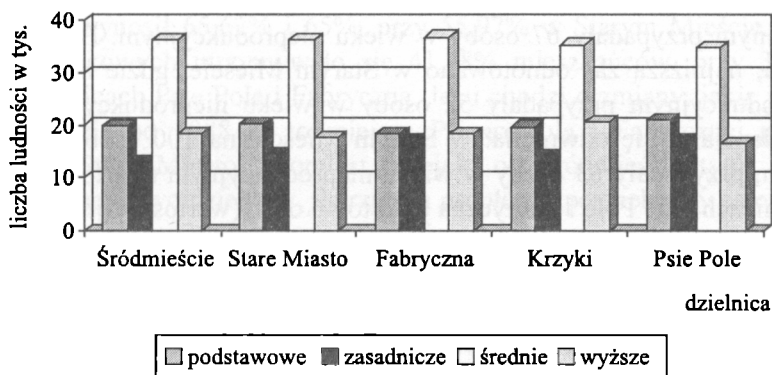
Rys. 2. Poziom wykształcenia mieszkańców Wrocławia w latach 1988 i 2004

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Rys. 3. Poziom wykształcenia mieszkańców poszczególnych dzielnic Wrocławia w 1988 r.

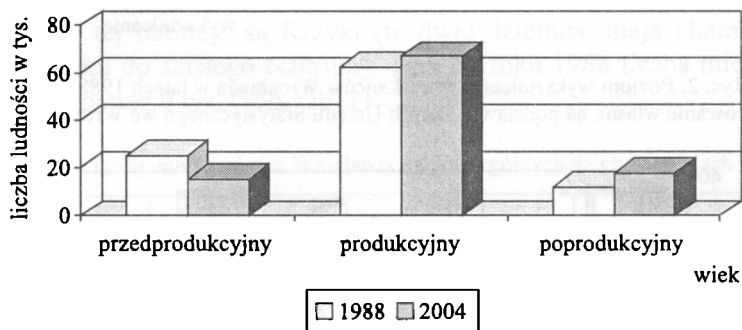
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Rys. 4. Poziom wykształcenia mieszkańców dzielnic Wrocławia w 2002 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Jeśli chodzi o strukturę wiekową mieszkańców, to Wrocław w latach 90. zdecydowanie się postarzał. W roku 1988 ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 25,4% mieszkańców miasta, w 2004 r. było to już tylko 15,48%. Przybyło ludności w wieku produkcyjnym – jej liczba zwiększyła się z 62,5% w 1988 r. do 66,81% w roku 2004. Znaczny wzrost zaobserwowano w udziale ludności w wieku poprodukcyjnym: w roku 1988 jego wartość wynosiła 12,12%, a w 2004 r. – 17,69% (rys. 5). W roku 1988 na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 60 osób w wieku nieprodukcyjnym, a w 2004 r. – 50.

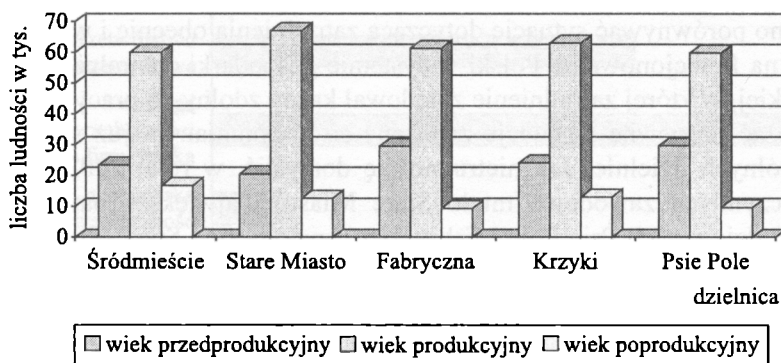

Rys. 5. Ludność Wrocławia w latach 1988 i 2004 według ekonomicznych grup wieku

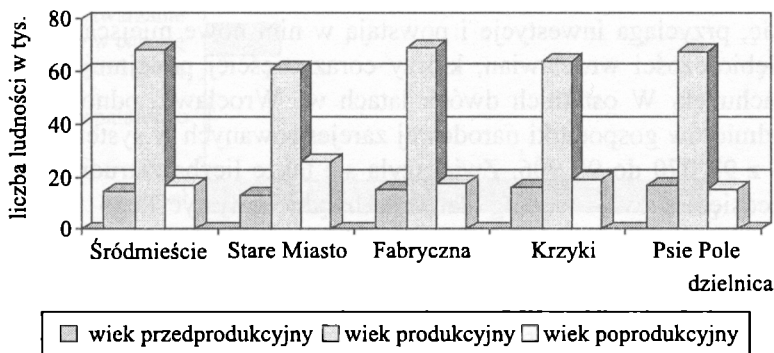
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

W roku 1988 „najstarszą” dzielnicą Wrocławia było Śródmieście. Tam jednak udział ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększył się nieznacznie w kolejnych latach. Największy przyrost mieszkańców w tej kategorii wiekowej odnotowało Stare Miasto – w 1988 r. wynosił on 12,63%, w roku 2004 – do 25,03%. Stare Miasto jest również jedyną dzielnicą, w której zmniejszył się odsetek ludności w wieku produkcyjnym. W roku 1988 w dzielnicy Psie Pole na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 67 osoby w wieku nieprodukcyjnym. Była to wartość najwyższa, najniższą zaś odnotowano w Starym Mieście, gdzie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 52 osoby w wieku nieprodukcyjnym. W roku 2004 tendencja ta się odwróciła: w Starym Mieście na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 63 osoby w wieku nieprodukcyjnym (wartość najwyższa), a w dzielnicach Psie Pole i Fabryczna było to 46 osób (wartość najniższa). Zmiany procentowego udziału ludności w poszczególnych kategoriach wiekowych w każdej z dzielnic przedstawiają wykresy na rys. 6 i 7.

Równocześnie fakt, iż w Starym Mieście największy odsetek mieszkańców utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych, na które składają się głównie emerytury i renty, a najmniejszy ze źródeł zarobkowych, czyli z pracy oraz z dochodów z własności, ma bez wątpienia związek ze „starzeniem” się tej dzielnicy. Różnice w porównaniu tej dzielnicy z innymi są znaczne. Pod koniec roku 2002 największy odsetek ludności utrzymywał się ze źródeł zarobkowych w dzielnicach Psie Pole

Rys. 6. Ludność zamieszkująca poszczególne dzielnice w 1988 r. według ekonomicznych grup wieku
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Rys. 7. Ludność zamieszkująca poszczególne dzielnice w 2004 r. według ekonomicznych grup wieku
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

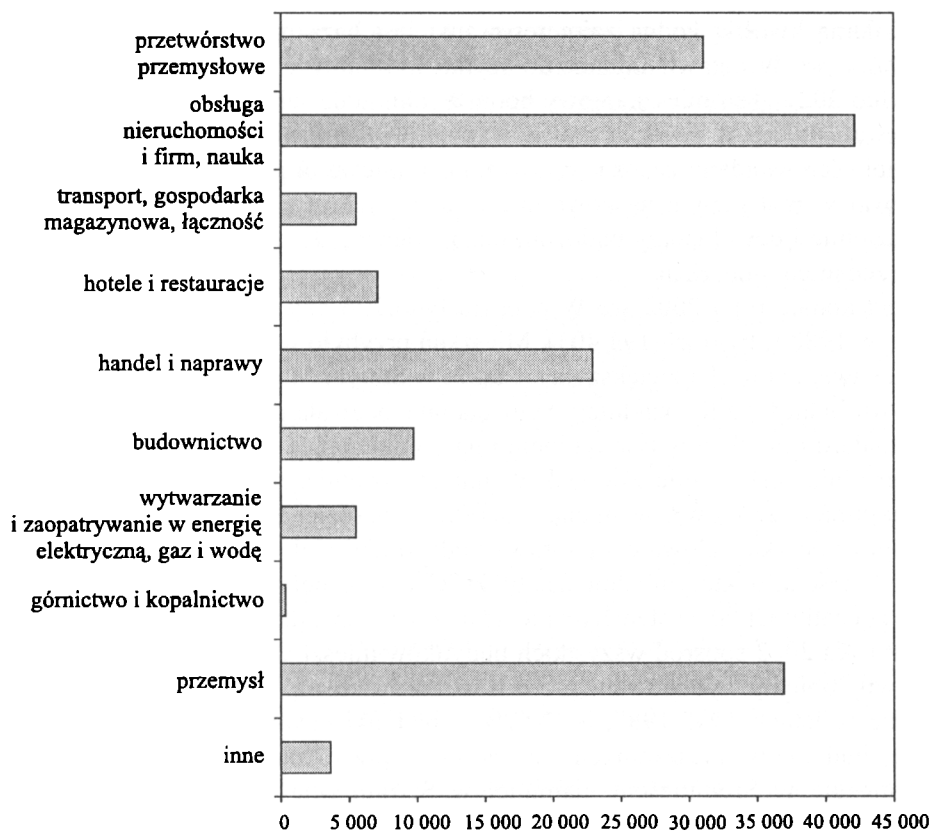
i Fabryczna – wynosił 65,62% i 65%, przy 55,97% w Starym Mieście. Tam ze źródeł niezarobkowych utrzymywało się 41,78% mieszkańców, przy 33,06% i 33,5% w dzielnicach Psie Pole i Fabryczna. Jeśli chodzi o zmiany, jakie nastąpiły w tym względzie od 1988 r., to miejsce Psiego Pola i Fabrycznej pozostało niezmienione. Stare Miasto natomiast przejęło od Śródmieścia tytuł najmniej samodzielnej finansowo dzielnicy. Patrząc na problem z perspektywy całej populacji Wrocławia, widzimy wyraźnie, iż przejście naszego kraju z gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej spowodowało duże perturbacje na rynku pracy. W roku 1988 ze źródeł zarobkowych utrzymywało się 75,91% mieszkańców Wrocławia, w 2002 r. już tylko 65,53%. Zauważymy odwrotny trend, jeśli spojrzymy na ludność utrzymującą się ze źródeł niezarobkowych: odsetek tej grupy zwiększył się z 24,08% w roku 1988 do 34,74% w 2002 r. Zjawisko to ma związek zarówno ze wspomnianym już wcześniej starzeniem się populacji Wrocławia, jak i z pojawieniem się niewystępującego w poprzednim ustroju bezrobocia.

Trudno porównywać sytuację dotyczącą zatrudnienia obecnie i w roku 1988 ze względu na funkcjonowanie Polski w systemie gospodarki centralnie planowanej, a więc takiej, w której zatrudnienie znajdował każdy zdolny do pracy. Można jedynie wskazać na pewne tendencje związane ze wspomnianym już starzeniem się poszczególnych dzielnic. Jak nietrudno się domyślić, w roku 2002 najmniejszy odsetek czynnych zawodowo miało Stare Miasto, największy natomiast odnotowano w dzielnicach Psie Pole i Fabryczna. Analogicznie Stare Miasto cechował największy odsetek biernych zawodowo, a najmniejszy Psie Pole i Fabryczną. W porównaniu z rokiem 1988 sytuacja Starego Miasta zmieniła się – wówczas dzielnicę charakteryzował największy odsetek czynnych zawodowo, a najmniejszy – biernych. Psie Pole i Fabryczna zajmowały pod tym względem drugie miejsce.

Stopa bezrobocia w ostatnich piętnastu latach systematycznie rosła, jednak trend ten się zmienił – w roku 2002 stopa bezrobocia we Wrocławiu wyniosła 18,3%, a w 2004 r. – już tylko 12,4%. Świadczy to bez wątpienia o tym, iż miasto rozwija się, przyciąga inwestycje i powstają w nim nowe miejsca pracy, a także o przedsiębiorczości wrocławian, którzy coraz częściej podejmują się pracy na własny rachunek. W ostatnich dwóch latach we Wrocławiu odnotowano wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie KRUPGN-REGON z 93 070 do 95 906. Zwiększyła się także liczba zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw – według danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu w roku 2002 wynosiła ona 117,3 tys., a w 2004 r. – już 136,3 tys. Oznacza to, że zatrudnienie w tym czasie znalazło niemal 20 tys. wrocławian.

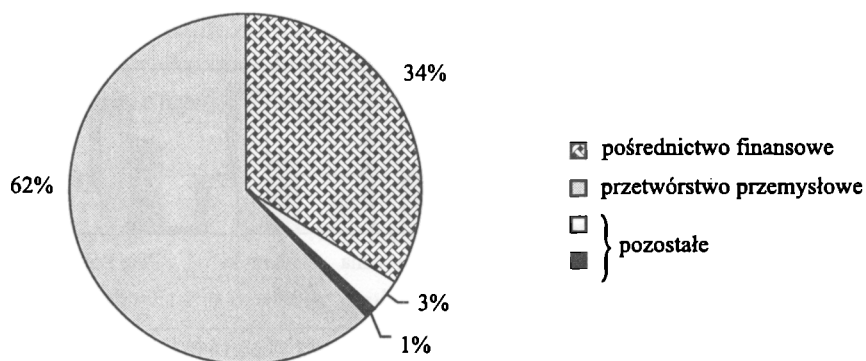
W roku 2004 najwięcej osób zatrudnionych było w sektorze obsługi nieruchomości i firm, nauce oraz w przemyśle. Dalej w tej klasyfikacji uplasowały się przetwórstwo przemysłowe oraz handel i naprawy. W tej ostatniej grupie działa najwięcej podmiotów gospodarczych (30,1%), na drugim miejscu znajduje się sekcja obsługi nieruchomości firm (24,6%). Bardziej szczegółowy obraz poziomu zatrudnienia w poszczególnych sekcjach sektora przedsiębiorstw przedstawia rys. 8.

Według stanu w dniu 31 stycznia 2004 r. we Wrocławiu zarejestrowanych było 2230 spółek z udziałem kapitału zagranicznego i stanowiły one 46% wszystkich podmiotów z kapitałem obcym rejestrowanych na terenie województwa dolnośląskiego. Wzrost liczby rejestrowanych podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego obserwowany jest od początku napływu kapitału zagranicznego do Wrocławia. Najkorzystniejszy pod tym względem był rok 1993, kiedy to we Wrocławiu zarejestrowano 232 spółki z udziałem kapitału zagranicznego. Inwestowany w gminie kapitał zagraniczny napływa głównie z krajów europejskich. Dominująca jego część pochodzi z trzech krajów: Francji (Lukas Bank SA, EFL SA), Irlandii (Bank Zachodni WBK SA) i Niemiec. Pod względem wartości zakładowego kapitału zagranicznego zaangażowanego w poszczególne rodzaje działalności gospodarczej przeważa we Wrocławiu działalność związana z pośrednictwem finansowym (62% ogólnej wartości kapitału zagranicznego zaangażowanego we Wrocławiu), a następnie przetwórstwo przemysłowe (34%) (zob. rys. 9).

Rys. 8. Pracujący w sektorze przedsiębiorstw we Wrocławiu w I kwartale 2004 r.
(w liczbach bezwzględnych)

Źródło: [Raport o sytuacji...].

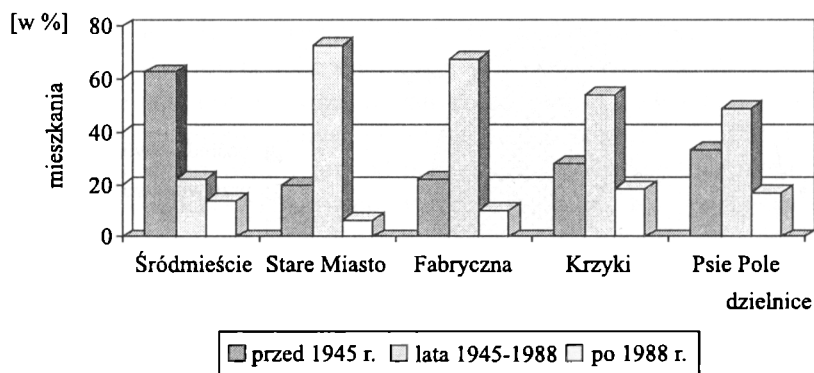
Rys. 9. Struktura kapitału zagranicznego zaangażowanego w poszczególne branże działalności gospodarczej, stan z 31 stycznia 2004 r.

Źródło: [Raport o sytuacji...].

Kolejną kwestią godną zainteresowania jest baza mieszkaniowa Wrocławia. W 2002 r. we Wrocławiu oddano do użytku 3548 nowych mieszkań. W roku 2004 już tylko 2021. Ten mieszkaniowy boom z roku 2002 wiązał się z obawami, jakie odczuwali Polacy w związku z planowanym przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Zapowiadano znaczne podwyżki cen mieszkań po 1 maja 2004 r., co spowodowało wzrost popytu na nowe mieszkania w okresie poprzedzającym tę datę. Spółdzielnie i deweloperzy budowali dużo, wiedząc, że nie będą mieli problemów ze sprzedażem mieszkań.

Pod koniec roku 2002 we Wrocławiu było 226 489 mieszkań (w celu porównania: w 1988 r. było ich 194 403). Mieszkań przybyło we wszystkich dzielnicach. Co ciekawe, ich liczba zwiększyła się także w Starym Mieście, pomimo znacznego odpływu ludności z tej dzielnicy. Sytuacja taka pozwala przypuszczać, że podniósł się standard mieszkań w tym regionie i na 1 mieszkańca przypada w nich większa powierzchnia niż w mieszkaniach w innych dzielnicach, a także, że nastąpiła, przynajmniej częściowa, wymiana ludności na bardziej zamożną. W tej dzielnicy przybyło mieszkań głównie za sprawą budownictwa plombowego. Podobnie jest w Śródmieściu, w którym istniejące bloki XIX-wiecznej zabudowy mieszkaniowej są od początku lat 90. systematycznie uzupełniane tzw. plombami.

W roku 2002 spośród wszystkich budynków mieszkalnych Wrocławia 33,75% stanowiły obiekty wybudowane przed II wojną światową, 52,13% – budynki wybudowane w latach 1945-1988, a 13,57% – budynki powstałe po roku 1989. Najwięcej budynków mieszkalnych wzniesionych przed rokiem 1945 – aż 62,9% – znajduje się w Śródmieściu, najmniej w Starym Mieście – zaledwie 19,65%. Świadczy to o tym, iż większość Starego Miasta została zniszczona w czasie II wojny światowej i odbudowana w latach powojennych. Śródmieście natomiast ucierpiało w tym czasie najmniej i zachowało się tam więcej przedwojennej zabudowy mieszkaniowej niż w innych dzielnicach (rys. 10).

Rys. 10. Odsetek zamieszkałych mieszkań we Wrocławiu i w poszczególnych dzielnicach według okresu ich wybudowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

W latach 90. bez wątpienia poprawił się standard wrocławskich mieszkań. Po pierwsze przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zwiększyła się z 54,8 m² w roku 1988 do 60,2 m² w roku 2002, co oznacza zwiększenie powierzchni mieszkania przypadającej na 1 osobę z 17,4 m² do 21,7 m². Przeciętna liczba izb w mieszkaniach nieznacznie wzrosła z 3,29 w roku 1988 do 3,42 w roku 2002.

Kolejnym zagadnieniem związanym ze standardem mieszkań są panujące w nich warunki sanitarne. Obecnie ponad 99% wrocławskich mieszkań podłączonych jest do sieci wodociągowej. W roku 1988 sytuacja była nieznacznie gorsza, jeśli problem rozpatrujemy bez uwzględniania podziału miasta na dzielnice, ale na Psim Polu niemal 5% mieszkań nie było podłączonych do wodociągu. W roku 2002 również prawie 5% mieszkań w mieście nie było wyposażonych w ustęp splukiwany. W Śródmieściu odsetek ten wynosił 10%, co stanowiło znaczny postęp w porównaniu z rokiem 1988, kiedy to zaledwie 77,4% mieszkań w tej dzielnicy miało splukiwany ustęp. Sytuacja w innych częściach miasta nie była aż taka zła, ale ogólnie we Wrocławiu w roku 1988 aż w 11,6% mieszkań nie było ustępu. Według danych z tego samego roku zaledwie 84,5% mieszkań we Wrocławiu było wyposażonych w łazienkę, a jeszcze mniej w bieżącą ciepłą wodę (81,2%). Najgorzej sytuacja wyglądała we wspomnianym już Śródmieściu, gdzie łazienki pozbawionych było 30% mieszkań, a bieżącej ciepłej wody – niemal 34%. Pod względami sanitarnymi najlepsze warunki panują i panowały w dzielnicy Fabrycznej.

Na podstawie powyższych spostrzeżeń można stwierdzić, że w porównaniu z rokiem 1988 we Wrocławiu nastąpiły istotne zmiany: obserwujemy nie tylko proces wyludniania się centrum i wzrostu liczby ludności na obszarach peryferyjnych, ale także zmiany ilościowe i jakościowe. Dotyczą one poziomu wykształcenia, warunków życia, źródeł utrzymania wrocławian itp. Świadczy to o bardzo intensywnych przemianach w przestrzeni społeczno-ekonomicznej miasta. Należy oczekiwać, że w najbliższych latach będą one kontynuowane. Źródła tych zmian będą miały nie tylko charakter endogeniczny, ale także egzogeniczny. Nasilać się będą również postępująca integracja z państwami Unii Europejskiej i globalizacja.

Literatura

Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej miasta, <http://www.wroclaw.pi7p/3912>.

TENDENCIES IN TRANSITION OF SELECTED UNITS OF WROCLAW STRUCTURE IN 1990s

Summary

This paper discusses demographical tendencies in Wroclaw in 1990s. Other analyzed factors a population and qualitative features like kind of education and economic activity and differences of them among quarters of city. In the last 15 years changes in Wroclaw structure has been very intensive. They have been caused through endogenous as well as exogenous factors.